

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Студентски трг 3/III
11000 Београд

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата мср Милене Д. Цветковић

Одлуком Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Географског факултета, број 1538 од 18.11.2021. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње мср Милене Д. Цветковић, под насловом

ВАЛОРИЗАЦИЈА ПОТЕНЦИЈАЛА СЛИВА ЈУЖНЕ МОРАВЕ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ЕКОТУРИЗМА

После прегледа докторске дисертације Комисија је сачинила

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде докторске дисертације

Одлуком Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Географског факултета бр. 289 од 12.07.2017. године, именовани су чланови Комисије за одређивање подобности теме и кандидата за докторску дисертацију у саставу: др Милован Пецељ, редовни професор, Универзитет у Београду – Географски факултет (ментор), др Сања Павловић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Географски факултет и др Јелена Пецељ–Пурковић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву. На седници Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Географског факултета, одржаној 24.10.2017. године, донета је одлука (број 318/2) о усвајању Извештаја Комисије о оцени прихватљивости теме и подобности кандидата. Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду, на седници одржаној 07.11.2017. године, дало је сагласност (02-06 Број 61206-4443/2-17 МЦ) на оцену подобности кандидата и предлог теме докторске дисертације. На седници Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Географског факултета од 18.11.2021. године, именована је Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације у саставу: др Сања Павловић, редовни професор, Универзитет у Београду – Географски факултет (ментор уместо професора Милована

Пецеља, који је пре дуже од две године, пензионисан), др Снежана Ђурђић, редовни професор, Универзитет у Београду – Географски факултет и др Јована Бранков, научни сарадник, Географски институт „Јован Цвијић” САНУ (број одлуке 1538).

1.2. Научна област докторске дисертације

Докторска дисертација припада научној области Географија (Геонауке) и ужој научној области Туризмологија, за коју је матичан Универзитет у Београду – Географски факултет. Ментор ове докторске дисертације је др Сања Павловић, редовни професор Универзитета у Београду – Географског факултета, чије компетенције за менторство потврђују следећи објављени радови:

1. Anđelković, G., **Pavlović, S.**, Đurđić, S., Belij, M., Stojković, S. (2016). Tourism climate comfort index (TCCI) – an attempt to evaluate the climate comfort for tourism purposes: an example of Serbia. *Global NEST Journal*, 18(3): 482–493, available online 23/5/2016, Print Edition ISSN: 1790-7632, Web Edition ISSN: 2241-777X (M23)
2. **Pavlović, S.**, Belij, M., Belij, J., Ilinčić, M., Mihajlović, B. (2016). Negotin wine region, then and now – the role of tourism in revitalizing traditional winemaking. *Anthropological Notebooks*, 22(1): 43–57, ISSN: 1408-032X (M23)
3. Jovanović, R., Sanchez, D.C., **Pavlović, S.** y Devedžić, M. (2018). Principios de sostenibilidad en clusters de turismo rural: los casos del Alto y el Bajo Danubio en Serbia. *Revista de Geografía Norte Grande*. [online], n. 70: 211–233. ISSN 0718-3402. <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-34022018000200211> (M23)
4. **Pavlović, S.**, Belij, M., Vesić, M., Stanić Jovanović, S., Manojlović, I. (2020). Improvement of the Relationship between Environment and Tourism: Case Study of the National Park Đerdap in Serbia. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, 161: 251–270, <https://doi.org/10.1553/moegg161s251> (M23)
5. Ćurčić, N., Mirković Svitlica, A., Brankov, J., Bjeljac, Ž., **Pavlović, S.**, Jandžiković, B. (2021). The Role of Rural Tourism in Strengthening the Sustainability of Rural Areas: The Case of Zlakusa Village. *Sustainability*, 13(6747): 1–23, <https://doi.org/10.3390/su13126747> (M22)

1.3. Биографски подаци о кандидату

Мср Милена Цветковић рођена је 04.12.1985. године у Врању. Основну школу похађала је у Трговишту, а гимназију (природно-математички смер) у Врању. Основне студије завршила је на Географском факултету у Београду, студијски програм Географија 2009. године са просечном оценом 8,94. Тема дипломског рада била је „Трговиште – постанак и развој” под менторством редовног професора др Србољуба Стаменковића. Мастер академске студије завршила је 2010. године на Географском факултету у Београду, студијски програм Туризмологија, са просечном оценом 10,00. Ментор мастер рада „Просторно културно-историјске целине у функцији туризма Србије” била је доцент др Сања Павловић. Докторске академске студије уписала је школске 2011/2012. године на Универзитету у Београду – Географском факултету и положила све испите у предвиђеном року, са просечном оценом 10,00.

1.4. Научноистраживачки рад

У научноистраживачком раду мср Милена Цветковић пажњу је усмерила на теме: туризам у заштићеним подручјима, екотуризам, одрживи туризам, културни туризам, туристичка валоризација заштићених подручја природе и савремене тенденције у туризму, са акцентом на мере и технике управљања туризмом у заштићеним подручјима. Ауторка је 22 научна рада.

Рад у истакнутом међународном часопису (M22)

- Pecelj, M., Matzarakis, A., Vujadinović, M., Radovanović, M., Vagić, N., Đurić, D. and **Cvetković, M.** (2021). Temporal Analysis of Urban-Suburban PET, mPET and UTCI Indices in Belgrade (Serbia). *ATMOSPHERE*, 12(7): 916. DOI: <https://doi.org/10.3390/atmos12070916>; EISSN 2073-4433

Рад у међународном часопису (M23)

- **Cvetković, M.** and Šljivović, M. (2021). Prioritization of Strategies for Development of Ecotourism by Means of Ahp-Swot on the Example of Kopaonik, Serbia. *Polish Journal of Environmental Studies*, 30(6): 4933–4943. DOI: <https://doi.org/10.15244/pjoes/135721>; ISSN: 1230-1485; eISSN: 2083-5906

Рад у националном часопису међународног значаја (M24)

- Stanić Jovanović, S. and **Cvetković, M.** (2016). Education through Excursions in the Function of Sustainable development of Tourism in the Case of National Park Đerdap. *Collection of Papers – Faculty of Geography at the University of Belgrade*, 64:401–417. 338.48-32:502.131.1(497.11), doi:10.5937/zrgfub 1664401S

Саопштење са међународног скупа штампано у целини (M33)

- Перић, М.и **Цветковић, М.** (2012). Ваљевски манастири и стара чаршија Тешњар у функцији развоја туризма. Међународни научни скуп „Наука и традиција”, Зборник радова, Пале
- **Цветковић, М.** и Тодорић, Ј. (2012). Перспективе за развој културног туризма у општини Ваљево. Тематски зборник радова седмог међународног научног скупа „Медитерански дани” – Туризам: Изазови и могућности, Београд
- **Cvetković, M.** and Stanić Jovanović, S. (2016). The Profile of Chinese Tourists – Recommendations for the Development of Receptive Tourism in Serbia. Thematic Proceedings II, The First International Scientific Conference – Tourism in the Function of Development of the Republic of Serbia–Spa Tourism in Serbia and Experiences of Other Countries, Vrnjačka Banja

- **Cvetković, M.** i Stanić Jovanović, S. (2016). Ekoturizam i održivi razvoj – šansa za budući razvoj Srbije. Zbornik radova – Smederevo ekološki grad, Druga ekološka konferencija sa međunarodnim učešćem, Smederevo
- **Cvetković, M.** and Stanić Jovanović, S. (2017). Spatial Cultural-Historical Units in the Function of Tourism Development in Serbia. 4th International Scientific Conference Agribusiness MAK-2017 "European Road" Iparad 2015–2020, Proceedings, Kopaonik
- Stanić Jovanović, S. i **Cvetković, M.** (2017). Uloga ustanove kulture u turističkoj valorizaciji zaštićenih prirodnih dobara i kulturnih resursa na primeru Gradske opštine Surčin. Deveti naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem – Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine, Zbornik radova mladih istraživača, Palić–Subotica
- Stanić Jovanović, S. i **Cvetković, M.** (2018). Uticaj prirodnog, sociokulturnog okruženja i tražnje na profilisanje opštine Surčin kao turističke destinacije. Sedmi međunarodni kongres Hotelplan 2018, Zbornik radova, Beograd
- **Cvetković, M.** i Stanić Jovanović, S. (2018). Mogućnosti za razvoj ekoturizma u slivu Južne Morave. Smederevo ekološki grad – Treća ekološka konferencija sa međunarodnim učešćem, Zbornik radova, Smederevo
- Stanić Jovanović, S., **Cvetković, M.** i Jovanović, S. (2019). Doprinos sporta i rekreacije turističkom aktiviranju Gradske opštine Surčin. III Međunarodna konferencija „Sport, rekreacija, zdravlje”, Zbornik radova, Beograd
- **Cvetković, M.** i Stanić Jovanović, S. (2019). Mogućnosti za razvoj ekoturizma u zaštićenom prirodnom dobru „Vlasina”. Naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem „Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine”, Zbornik radova, Subotica, Palić

Рад у врхунском часопису националног значаја (M51)

- Ловић, С., Бјељац, Ж. и **Цветковић, М.** (2012). Туристичка манифестација „Дани шљиве – шљиво моја” у Блацу – Анализа географског порекла посетилаца и њихових одређених демографских карактеристика. *Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” САНУ*, 62(2): 81–92

Рад у националном часопису (M53)

- **Cvetković, M.** and Stanić Jovanović, S. (2016). The Application of GIS Tehnology in Tourism. *Quaestus Multidisciplinary Research Journal*, 8:332–344
- **Cvetković, M.** and Stanić Jovanović, S. (2017). Corporations in Tourism. *Quaestus Multidisciplinary Research Journal*, 8: 332–334
- **Cvetković, M.** and Stanić Jovanović, S. (2018). The Chinese Tourists – A Change for Development of Cultural Tourism. *Quaestus Multidisciplinary Research Journal*, 12: 69–76
- Stanić Jovanović, S. and **Cvetković, M.** (2019). Opportuniteis for Sustainable Tourism Developmnet in the City Municipality of Surčin. *Quaestes Multidisciplinary Reserch Journal*, 11–13: 201–213

Саопштење са скупа националног значаја штампано у целини (M63)

- **Цветковић, М.** и Станић Јовановић, С. (2016). ГИС и туризам – могућности примене на страни туристичке понуде. Зборник радова са ГИС форума, Београд
- **Цветковић, М.** (2017). Примена географских информационих система у области туризма. Зборник радова са ГИС форума, Београд

Остали часописи

- Stanić Jovanović S. i **Cvetković, М.** (2016). Uloga ustanove kulture u kreiranju turističkog proizvoda na primeru Gradske opštine Surčin. *HOTEL-link*, 17(27–28): 85–99
- **Цветковић, М.** и Станић Јовановић С. (2017). Унапређење развоја екотуризма Јужне Србије. *Hotellink*, 18(29–30): 336–344

2. ОПИС ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Основни текст дисертације мср Милене Цветковић, под називом „ВАЛОРИЗАЦИЈА ПОТЕНЦИЈАЛА СЛИВА ЈУЖНЕ МОРАВЕ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ЕКОТУРИЗМА”, написан је на 167 страна на српском језику, садржи 7 слика, 95 табела, 1 шему, 2 карте и 3 прилога. У изради дисертације коришћено је 175 библиографских јединица, а поред тога 36 извора (уредбе, правилници, планови управљања...) и подаци са Интернета (8 адреса интернет сајтова). Прилози су у функцији методолошко-истраживачког дела докторске дисертације.

На последњих пет страна докторске дисертације налазе се биографија аутора и прилози у виду својеручно потписаних изјава о ауторству, истоветности штампане и електронске верзије докторске дисертације и условима њеног коришћења. Садржај и структура текста уклопљени су у систематичну целину, чији се делови надовезују једни на друге. Сlike су јасно приказане и адекватно уклопљене у текст.

Докторска дисертација обухвата 10 поглавља. То су:

1. УВОД
  - Предмет истраживања
  - Циљеви и задаци истраживања
  - Научне методе и технике истраживања
  - Полазне хипотезе
  - Научна оправданост, очекивани резултати и практична примена
2. ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА
3. МЕТОДОЛОШКИ КОНЦЕПТ ИСТРАЖИВАЊА
  - Методе вишекритеријумског одлучивања
  - АХП (Аналитичко-хијерхијски процес)
  - АНР-SWOT

4. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ИСТРАЖИВАНОГ ПРОСТОРА

5. ЗАШТИЋЕНА ПРИРОДНА ДОБРА

Дефинисање и значај појма „заштићена природна добра”

Врсте заштићених природних добара

Законски и подзаконски акти

Међународне конвенције и директиве које се односе на заштићена подручја

6. ТУРИСТИЧКОГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЗАШТИЋЕНИХ ПРИРОДНИХ ДОБАРА ИСТРАЖИВАНОГ ПРОСТОРА

Национални парк Копаоник

Парк природе Стара планина

Парк природе Сићевачка клисура

Предео изузетних одлика Долина Пчиње

Предео изузетних одлика Лептерија–Сокоград

Предео изузетних одлика Власина

Специјални резерват природе Сува планина

Специјални резерват природе Јерма

7. ВРЕДНОВАЊЕ ПОТЕНЦИЈАЛА ИСТРАЖИВАНОГ ПРОСТОРА

Вредновање Националног парка Копаоник

Вредновање Парка природе Стара планина

Вредновање Парка природе Сићевачка клисура

Вредновање Предела изузетних одлика Долина Пчиње

Вредновање Предела изузетних одлика Лептерија–Сокоград

Вредновање Предела изузетних одлика Власина

Вредновање Специјалног резервата природе Сува планина

Вредновање Специјалног резервата природе Јерма

8. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА

9. ЗАКЉУЧАК

10. ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЗИ

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

У *Уводном поглављу* дефинисани су предмет, циљеви и задаци истраживања, научне методе и технике истраживања, полазне хипотезе, научна оправданост, очекивани резултати и практична примена. Циљ дисертације је фокусиран на постављање научно релевантних, теоријски исправних и апликативно прихватљивих основа валоризације потенцијала у

геопросторном обухвату слива Јужне Мораве у функцији развоја екотуризма. У складу са предметом и циљем истраживања направљен је избор хипотеза чије проверавање прати ток истраживања дисертације.

Преглед досадашњих истраживања представља друго поглавље, где експерти код нас и у другим државама износе критичке ставове и презентују резултате истраживања о екотуризму. Из приказаних теоријских објашњења може се закључити да се мишљења углавном подударују, уз различите начине интерпретације стручњака. Приказани су научни радови који су дали допринос развоју екотуризма кроз научне часописе, монографије, зборнике радова са научних скупова. Кандидаткиња даје хронолошки приказ истраживања и проучавања екотуризма. Користила је знатан број библиографских јединица. У овом поглављу наведена су и ограничења у појединим истраживањима.

Методолошки концепт истраживања у фокусу има метод вишекритеријумске анализе, због холистичког карактера, у садејству са SWOT анализом. Овај метод се показао као један од најподеснијих за поступак валоризације потенцијала проучаваног простора. Међу методама вишекритеријумске анализе кандидаткиња у посебној целини разматра АХП метод, који је коришћен у поступку вредновања. Такође у овом поглављу детаљно је објашњен интегрисани АHP–SWOT метод. Циљ интегрисаног АHP–SWOT метода је да побољша квантитативне информационе основе процеса стратешког планирања. Коришћење овог метода у докторској дисертацији има за циљ да представи стратешки приступ који може помоћи развоју екотуризма на дестинацијама (заштићена природна добра) у сливу Јужне Мораве.

О Географском положају и карактеристикама истраживаног простора говори се у четвртном поглављу. У овом поглављу кандидаткиња анализира положај проучаваног простора са више различитих становишта (математичкогеографски, физичкогеографски, административнополитички, саобраћајни). Простор истраживања је дефинисан границама и одређена је његова површина.

У поглављу *Заштићена природна добра* представљен је приказ теоријских знања о заштићеним природним добрима, њиховој класификацији и режимима заштите. Приказана су међународна документа, конвенције и резолуције, уз објашњење њихове намене, значаја, сврхе и циља.

Туристичкогеографске карактеристике заштићених природних добара истраживаног простора је шесто поглавље које приказује заштићена природна добра у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве: Национални парк Копаоник, паркове природе Стара планина и Сићевачка клисура, пределе изузетних одлика: Долина Пчиње, Лептерија–Сокоград и Власина, специјалне резервате природе Сува планина и Јерма. Детаљно су приказане физичкогеографске карактеристике, туристички потенцијали, перспективе, смернице и ограничења за развој туризма.

Поглавље *Вредновање потенцијала истраживаног простора* сматра се најзначајнијим у раду, јер се односи на презентовање резултата истраживања. Кандидаткиња фокус истраживања базира на примени методологије у смислу валоризације потенцијала заштићених природних добара у сливу Јужне Мораве. Детаљно је објашњен поступак валоризације применом АHP-SWOT методологије, кроз дефинисање циљева валоризације и фаза које накнадно следе. Разрада методологије, на основу репрезентативних примера, дала је одговарајући увид у поступке који су претходили добијању резултата вредновања. Кандидаткиња истиче да је чињеница да универзални метод валоризације не постоји

утицала на одлуку о примени комбинованог метода за који се може констатовати да је пружио добре одговоре на постављене задатке.

Поглавље *Дискусија резултата* приказује критичку интерпретацију резултата истраживања и указује на правце побољшања избора и примене могућих критеријума и индикатора у поступку валоризације природних и антропогених туристички потенцијала. Кандидаткиња констатује да је методологија АНП-SWOT анализе примењена у раду дала одговоре на постављена питања и довела до поузданих резултата који се подударају са реалном ситуацијом на терену. Установљено је да физичкогеографске карактеристике проучаваног простора поседују добре предиспозиције у погледу развоја екотуризма, па истраживање може послужити као полазна тачка за сложеније студије овог и сличних простора у будућности. Такође, истакнута је неопходност наставка истраживања у овој области.

У *Закључку* се наглашава да истраживани простор располаже са прилично повољним потенцијалима који пружају могућност искоришћавања у погледу развоја екотуризма. Ипак, највећи део овог простора није квалитетно искоришћен, у погледу могућности којима располаже, нити су његови потенцијали валоризовани на прави начин. У будућем развоју потребно је искористити чињеницу да заштићена природна добра у сливу Јужне Мораве поседују изузетан потенцијал за развој екотуризма, који може бити комплементаран већ афирмисаним врстама туризма на овом простору. У закључку је указано да је главни допринос ове докторске дисертације евалуација, тј. валоризација природних и антропогених потенцијала истраживаног простора за развој екотуризма применом АХП хијерархијске структуре. У основи валоризација је дала добре резултате који се могу сматрати постојаним. Приказани резултати се могу користити у даљим истраживањима вредности природних и антропогених ресурса других заштићених природних добара и креирању нових туристичких производа. Рад наглашава и погодност примене АХП метода у сродним областима.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

У оквиру докторске дисертације кандидаткиња мср Милена Д. Цветковић користи савремена теоријска сазнања и тумачења, односно методолошке приступе (опште и посебне методе), а све у сврху прикупљања података, обрада, анализа, класификација и систематизација, и на крају презентује резултате као заокружену целину. Тематика је актуелна и значајна за развој методологије савремених туризмолошких истраживања. Докторска дисертација представља самостално оригинално научно истраживање које доприноси унапређењу струке (учесници у заштити природе, туризмозисти, еколози, управљачи заштићеним природним добрима) у теоријском и апликативном аспекту. Кандидаткиња је обухватила елементе и факторе савременог мултидисциплинарног научног истраживања, почев од уводних напомена (предмет/проблем, циљ, задатак и хипотезе, разрада теоријског дела, употребљивост и разноврсност методичког дела и детаљан приказ и анализа добијених резултата).

Са становишта методолошког, научног и стручног приступа истраживању, дисертација испуњава све услове савремених студија из области геонаука, односно развоја и планирања екотуризма у заштићеним природним добрима у геопростору слива Јужне Мораве. Значајан је приступ у решавању постављених задатака за одабрани предмет и циљ истраживања.

Научна структура докторске дисертације чини је оригиналним научноистраживачким радом, посебно у све већој употреби концепта одрживог развоја и примени „еколошке равнотеже”. Савременост се огледа и у сагледавању садашњих развојних проблема и предлогу потенцијалних мера чијом применом би се могло побољшати тренутно стање и перспектива.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Квалитет и обим приказаних библиографских јединица/референтна литература је у складу са научним приступом и постављеним предметом, циљевима, задацима и хипотезама истраживања. У докторској дисертацији коришћено је преко 200 библиографских јединица (домаћа и страна литература, статистички подаци и интернет извори), што је у складу са актуелним трендовима у савременим научним истраживањима. При избору обима и адекватности коришћених извора литературе показан је висок степен самосталности, а евидентна је и актуелност наведених радова и дела. Највећи део коришћених библиографских јединица објављен је у последњих десет година. У раду је коришћена инострана и домаћа литература, са већим уделом литературе са енглеског говорног подручја, што је разумљиво, јер су се инострани аутори више бавили проблематиком која је предмет дисертације. Литература са енглеског говорног подручја је у највећој мери коришћена у постављању теоријско-методолошке основе истраживања. Домаћи извори литературе послужили су као валидна основа за целовито сагледавање досадашњих резултата и проблема развоја екотуризма. Коришћена је литература водећих иностраних и домаћих аутора који се баве сличним истраживањима као у овој докторској дисертацији.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Примењене научне методе омогућиле су остварење постављених циљева и задатака истраживања. Комплексност и интердисциплинарност истраживања захтевала је примену одговарајућих метода, поступака и истраживачких техника које припадају различитим научним дисциплинама. Основу методолошког поступка чине анализа, синтеза, метод генерализације, просторни и картографски метод.

Метод анализе примењен је приликом проучавања и интерпретирања домаће и стране литературе која се бави проблематиком екотуризма. Аналитички метод обухватио је крнички осврт на постојећу методологију, као и квантификовање потенцијала који су од суштинског значаја за развој екотуризма у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве. Употреба аналитичког метода подразумевала је истраживање природних и антропогених потенцијала заштићених природних добара изучаваног простора са аспекта екотуризма. Метод синтезе је омогућио сагледавање проблематике валоризације потенцијала поменутог простора у функцији развоја екотуризма у целини, на основу чега је касније било могуће формулисати стратегије будућег развоја екотуризма.

Посебно треба истаћи значај Аналитичко-хијерхијског метода. АХП метод је коришћен за сагледавање свеукупних могућности и ограничења за развој екотуризма у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве, на основу чега су приказани појединачни утицаји природних и антропогених компоненти на могућности и ограничења при развоју екотуризма. Коришћене научне методе одговарају конкретно постављеном начину истраживања, јер

њиховом применом и критичким приступом истраживању осигурано је давање одговора на постављен предмет, циљеве, задатке и хипотезе.

3.4. Примењивост остварених резултата

Поред теоријске примене, докторска дисертација има наглашену апликативну димензију. Она се огледа у могућој примени резултата у различитим научним областима. То се пре свега односи на примену резултата у будућем планирању развоја екотуризма у Србији. Употребом резултата истраживања могуће је креирати смернице и потенцијална упутства за израду елабората, стратегија, пројеката и просторних планова подручја посебне намене, које би требало у будућности да имају примену од стране одговорних институција. Превасходно се мисли на стејкхолдере из приватног и државног сектора као носилаца туристичке понуде у заштићеним природним добрима у геопросторном обухвату слива Лужне Мораве. Затим, интересне јавне организације и невладине агенције које имају улогу у промоцији и развоју екотуризма, али и улогу других интересних група у развоју туризма заштићеног подручја природе (локално становништво и туристи).

Резултати истраживања, као и методологија употребљена у докторској дисертацији, могу имати широку примену као база за нова научна истраживања, значај у проширењу постојећих знања и схватања досадашњег развоја екотуризма у Србији. Неопходно је указати на значај еколошке свести код посетилаца заштићених природних добара и домицилног становништва које је укључено у реализацију туристичких услуга. Добијени и презентовани резултати могу добити практичну примену у туристичким организацијама и агенцијама, локалним самоуправама и привредним субјектима, где сви носиоци туристичке понуде могу да врше корекције како би у будућности екотуризам добио на значају, а све на основу издавајања недостатака и уочавања подобности на проучаваном подручју. Апликативност резултата истраживања има додатну вредност, јер носиоцима развоја туризма указује на конкурентске предности и недостатке заштићених природних добара обухваћених овим радом.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални рад

На основу прегледа докторске дисертације кандидаткиње мср Милене Д. Цветковић може се констатовати да се ради о оригиналном научноистраживачком раду написаном по стандардима (увод, методологија, резултати истраживања, дискусија и закључак) који су прописани за овакву врсту научних доприноса. Теоријски и практични аспекти у истраживаној области (заштићена природна добра), студиозни приступ, аналитичка и синтетна обрада постојеће литературе и резултати истраживања, као и закључци, показују способност кандидата за самостални научноистраживачки рад. Способност кандидаткиње за самосталан рад дошла је до изражаја у обради резултата истраживања, којој је претходила обука за примену методолошког поступка.

Будући да је кандидаткиња до сада објавила више научних радова који се баве изучавањем екотуризма, заштите природе и применом концепта одрживог развоја, као и да је досадашње усавршавање у складу са темом дисертације, Комисија сматра да мср Милене Д. Цветковић поседује оспособљеност за самостални научноистраживачки рад.

4. НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Резултати до којих је кандидаткиња дошла у докторској дисертацији имају научни допринос у области туризмолошких истраживања, посебно у истраживању екотуризма у Србији, односно у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве. Као најважнији, могу се издвојити следећи:

- Докторска дисертација пружа комплексан, теоријско-методолошки и апликативан допринос у научним истраживањима садашњег и будућег развоја екотуризма.
- Примена концепта одрживог развоја и „еколошка равнотежа”, у будућем периоду биће и даље актуелна, као и екотуризам који представља шансу за земље у развоју, посебно са аспекта уважавања потреба савременог човека.
- Успостављена је адекватна теоријско-методолошка база за туристичку валоризацију заштићених природних добара у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве, и указано на могућности развоја специфичних видова туризма у оквиру заштићених подручја.
- Истраживања из ове области су неопходна, а до сада прилично запостављена, нарочито када се у значајнијој мери мења еколошки, социјални и економски контекст. Комплексност коју са собом носи туристичка валоризација природне средине, нарочито у погледу усклађивања начела одрживог развоја, условљава потребу за сталним осавремењавањем методолошких поступака.
- Методолошки допринос је изражен у примени АНП-SWOT анализе у туристичкој валоризацији, што није често у домаћој литератури. Својеврсно иновирање и комбиновање методолошких поступака значајна је карактеристика ове докторске дисертације. Опште и посебне методе које је кандидаткиња прилагодила предмету, циљевима, задацима и хипотезама, имају холистички карактер.
- Постављањем научно релевантних, теоријски и апликативно прихватљивих елемената валоризације потенцијала у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве у функцији развоја екотуризма реализован је циљ истраживања, посебно детаљним разрађивањем интегралног АНП-SWOT модела вишекритеријумског одлучивања, чиме је дат предлог хронолошког редоследа стратегија за увођење концепта екотуризма истраживаног простора.
- У уводном делу дисертације одређене су хипотезе, које су тестиране. Њима је потврђено да природна добра у поменутом простору представљају очуване туристичке вредности, без великог антропогеног утицаја, али да немају подједнаке услове за развој екотуризма. Формулисане стратегије и приоритизација њихових примена указују на редослед неопходних активности како би заштићена природна добра у сливу Јужне Мораве постала препознатљиве екотуристичке дестинације. Такође је потврђено да управљање екотуризмом уз коришћење искустава других земаља, може допринети одговарајућем позиционирању истраживаних дестинација на тржишту Србије.
- Добијени резултати научних истраживања представљају значајан импулс досадашњим истраживањима екотуризма и његове одрживости.

- Значајно су проширена знања о екотуризму на простору слива Јужне Мораве, чија су заштићена природна добра углавном посматрана са геоморфолошког, регионалногеографског, хидрографског, а најмање са аспекта туризма.
- Досадашњи научни радови су заштићена природна добра истраживаног простора сагледавали понаособ, али ова докторска дисертација обухвата сва заштићена природна добра у сливу Јужне Мораве, што омогућава њихову компарацију, а самим тим издвајање предности и недостатака за развој екотуризма. Свако анализирано заштићено природно добро има специфичности значајне за имиџ дестинације, а овим радом је указано на њих.
- У докторској дисертацији су конкретно дефинисане смернице и дат предлог стратегија будућег развоја екотуризма за свако заштићено природно добро у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве.
- Резултати досадашњег развоја екотуризма у проучаваном простору показују да његово планирање треба да буде дугорочно и интегрисано. Туризам, простор, туристи, животна средина и локално становништво, не могу се посматрати одвојено.

ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Географском факултету, члан 33, Комисија констатује да је кандидаткиња Милена Д. Цветковић испунила услов да је први аутор једног рада објављеног у научном часопису, у складу са Стандардима и општим актом факултета, који је садржински повезан са докторском дисертацијом (научни рад у међународном часопису, у коме су саопштени неки од резултата докторске дисертације).

Докторска дисертација Милене Д. Цветковић под насловом „Валоризација потенцијала слива Јужне Мораве у функцији развоја екотуризма” представља оригинално научно дело, прилагођено важећим стандардима и нормама научноистраживачког рада. Рад је усклађен са темом на коју је Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Географског факултета дало сагласност.

Кандидаткиња је, употребом различитих и адекватно одабраних методолошких техника, комплексно обрадила проблематику валоризације потенцијала заштићених природних добара у сливу Јужне Мораве у функцији развоја екотуризма. У дисертацији су дефинисане конкретне и научно оправдане мере и активности за побољшање екотуризма као битног сегмента интегралне туристичке понуде. Докторска дисертација представља оригиналан научни допринос из области туризмолошких истраживања (али и сродних научних дисциплина), када је реч о сагледавању значаја заштићених природних добара у геопросторном обухвату слива Јужне Мораве. У питању су: Национални парк Копаоник, паркови природе Стара планина и Сићевачка клисура, предели изузетних одлика Долина Пчиње, Лептерија–Сокоград и Власина, специјални резервати природе Сува планина и Јерма.

Рад представља резултат самосталног научног истраживања. Поглавља у дисертацији су структурирана тако да чине повезану целину. Примењена методологија и резултати могу дати допринос развоју екотуризма у Србији. Критичком анализом може се закључити да је

докторска дисертација заснована на актуелним научним методама и сазнањима. Добијене резултате и закључке истраживања требало би прихватити као рационалне и објективне.

У складу са претходно наведеним ставовима, чињеницама и доказима, а на основу правног оквира и Статута Универзитета у Београду – Географског факултета, Комисија констатује да докторска дисертација кандидаткиње мср Милене Д. Цветковић, под називом „Валоризација потенцијала слива Јужне Мораве у функцији развоја екотуризма” може да се прихвати у предатом облику и предлаже Наставно-научном већу Универзитета у Београду – Географског факултета да прихвати Извештај о прегледу и оцени поменуте докторске дисертације.

У Београду,
20.01.2022.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

.....
др Сања Павловић, редовни професор
Универзитет у Београду – Географски факултет

.....
др Снежана Ђурђић, редовни професор
Универзитет у Београду – Географски факултет

.....
др Јована Бранков, научни сарадник
Географски институт „Јован Цвијић”, САНУ